

Артеменко А. І.,
старший викладач кафедри іноземних мов
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

ЗНАЧУЩІСТЬ ПЕРЕПИТУВАНЬ У ПРАГМАТИЧНОМУ МОВЛЕННІ

Анотація. Стаття присвячена розгляду значущості перепитувань у прагматичному мовленні. Перепитування вживаються з метою передачі внутрішніх емоцій і почуттів мовців, що допомагає їм глибше спілкуватися. Вони можуть характеризуватися по-різному стосовно прагматичного аспекту.

Ключові слова: перепитування, прагматичне мовлення, прагматичний аспект, лінгвістичний засіб, прагматичний засіб.

Постановка проблеми. Перепитування – унікальне явище в лінгвістиці, яке може вживатися в прагматичному мовленні, передаючи різні внутрішні почуття мовця, як позитивні, так і негативні.

Прагматичне мовлення – це мовлення із застосуванням прагматично-лінгвістичних засобів мовлення, які дають можливість аналізувати мовлення в прагматичному аспекті й характеризують його лінгвістичні особливості, що дає мовцям змогу спілкуватися змістовніше.

Саме зацікавленість усіх мовців у кінцевому результаті, цілеспрямований пошук таких мовленнєвих дій, які будуть стимулювати досягнення бажаного кінцевого результату, визначають спільність інтересів мовців у прагматичному мовленні із застосуванням перепитувань. Координація зусиль усіх мовців прагматичного мовлення із застосуванням перепитувань створюється на основі співробітництва й зумовлює кооперативний тип прагматичного мовлення. Прагматичне мовлення може бути як монологічним, так і діалогічним. Перепитування зазвичай уживаються в діалогічному мовленні. Принцип кооперації важливий для діалогічного мовлення з висловленнями, в яких уживаються перепитування. До основних його характеристик належать дотримання теми всіма учасниками, готовність до вступу в діалогічну мовленнєву діяльність усіх мовців. Порушення принципів кооперації призводить до конкурентного виду прагматичного мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням перепитувань у прагматичному мовленні займалися такі дослідники, як О.В. Бекетова, В.Г. Гак, С.Ф. Гедзь, Г.П. Грайс, Л.І. Павленко та ін. [1; 2; 3; 4; 5].

Мета статті – проаналізувати перепитування в прагматичному мовленні, де вказується на їх особливості й важливість їх уживання, що робить мовлення багатшим і лаконічним. Стаття передбачає вирішення таких завдань, як указати на прагматично-лінгвістичні особливості перепитувань у прагматичному мовленні, класифікувати перепитування стосовно прагматичного аспекту, проаналізувати перепитування як ефективний засіб вираження ввічливості й продемонструвати різноманітність перепитувань.

Виклад основного матеріалу. Це дослідження відіграє важливу роль на всіх лінгвістичних і прагматичних рівнях прагматичного мовлення.

Перепитування можуть бути різних рівнів. Між перепитуваннями різних рівнів існує взаємозв'язок. У межах одного рівня перепитування вступають у різні прагматичні та лінгвістичні відношення. Зазначимо, що перепитування вищих рівнів у прагматичному мовленні включають перепитування нижчих рівнів [2]. Факт наявності перепитувань у прагматичному мовленні, тісний взаємозв'язок окремих видів перепитувань як у межах одного рівня, так і між рівнями указує на системний характер перепитувань. Сутність перепитувань як прагматично-лінгвістичного засобу полягає в особливому посиленому впливові на мовця та вживанні морфологічних одиниць у прагматичному аспекті [1].

Зазначимо, що перепитування як особливий тип прагматичного мовлення можуть розглядатися як незалежна прагматично-лінгвістична взаємодія, виражати взаємний вплив на думки й позиції мовців, що є учасниками прагматичного мовлення [4].

Дослідження прагматично-лінгвістичних і функціональних особливостей перепитувань у прагматичному мовленні стосовно прагматичної теорії, а особливо визначення їх прагматичного значення засвідчило їх застосування в діалогах [3].

У таких діалогах:

“Comrades”, he said.

“What comrades?”

“Comrades of Pablo”, the old man told him [Hemingway: 76].

“What for?” said Tom. I don't want your money. I've got a great deal more money than you, because I'm a boy. I always have half-sovereigns and sovereigns for my Christmas boxes, because I shall be a man, and you only have five-shilling pieces, because you're only a girl!”

“Well, but, Tom, – if mother would let me give you two half-crowns and a sixpence out of my purse to put into your pocket and spend, you know and buy some more rabbits with it.

“More rabbits? I don't want any more”.

“Oh, but, Tom, they're all dead?” [Eliot: 54]

перепитування вживаються з метою вираження внутрішніх почуттів та емоцій мовців, а наявність мовців дає змогу розглядати прагматичне мовлення як «динамічну систему двох (чи більше) суб'єктів, що відображає їхню свідомість, народжує потребу в цілеспрямованій діяльності, у вирішенні прагматичних завдань» [5].

Мовці, вступаючи в процес прагматичного мовлення, вступають у прагматичні стосунки й особистісні взаємини.

Розгляд перепитувань й прагматичного мовлення з погляду вербальної й невербальної поведінки мовців дає можливість розмежувати їх на стандартні (стабільні) й варіабельні (змінні). У прагматичному мовленні з уживанням перепитувань вербальна й невербальна поведінка мовців регламентується [3] і перепитування репродукуються як одиниці, що мають стійку прагматично-лінгвістичну структуру.

Динаміка прагматичного мовлення з уживанням перепитувань залежить від ступеня інформованості мовців, від ступеня їхньої активності та їхньої зацікавленості [2].

Зазначимо, що перепитування в прагматичному мовленні можуть уживатися з метою вираження ввічливості, що може бути як позитивною, так і негативною, і співвідноситися з ввічливими й неввічливими ілюкціями. Це може бути прагматичне мовлення із застосуванням перепитувань, які можуть виражати пропозицію, запрошення, привітання, вдячність і под. і відповідним чином наказ, прохання, вимогу тощо.

З огляду на особливості прагматичного мовлення й ознаки ввічливості перепитувань, ми можемо виділити такі типи перепитувань:

1) перепитування-директиви, тобто перепитування, які висловлюють наказ, прохання, вимогу тощо;

2) перепитування-експресиви, які мають за інтенцію вираження вдячності, вибачення, заперечення тощо;

3) перепитування-констативи, тобто перепитування-уточнювачі та перепитування-заповнювачі комунікативних пауз.

У такому діалозі:

Julie: Why don't you sell your television?

Celia: *Sell my television?* I don't know. I never thought of that. It costs four thousand dollars, you know.

Julie: Four thousand dollars? Where would you get four thousand dollars!? [Shepp: 36]

перепитування-комісив *sell my television?* виражає прохання. Слія в увічливій формі хоче попросити Джулію допомогти їй фінансово, але не наважується сказати це їй прямо, тому вживає перепитування.

Перепитування-експресив *wonderful?* у такому діалозі:

"Don't you think that she's the most wonderful woman in the world?"

Said Paul.

"Wonderful? In what way?" (Waugh: 127–128)

виражає заперечення з приводу сказаного попереднім мовцем, де йде мова про жінку, яку він вважає найкращою у світі. Але інший мовець не погоджується із цим твердженням і тому, щоб не образити думку свого співбесідника, мовець уживає перепитування.

Найбільш поширену групу перепитувань, які вживаються для вираження ввічливості, становлять перепитування-констативи, тобто перепитування-уточнювачі й перепитування-заповнювачі комунікативних пауз [5].

У такому діалозі:

"She asked me to", – said Lucy "and she's really very sweet".

"Sweet?"

"She was absolutely sweet to me yesterday?" [Waugh: 336]

перепитування-констатив *sweet?* висловлює запит уточнення інформації. Мовець, щоб не припустити щось некоректне з приводу слів, сказаних попереднім мовцем, хоче уточнити інформацію, щоб не бути неввічливим щодо свого співбесідника. Наведемо ще декілька діалогів, де перепитування-констатив вимагає уточнення.

"And I said, As soon as the priest finishes".

"And the priest?"

"I don't know", I told him and I saw his face working and the sweat coming down on his forehead.

"I have never killed a man", he said [Hemingway: 37].

"Advising them in time, it should be possible to unite fifty rifles of a certain dependability".

"How dependable?"

"Dependable within the gravity of the situation" [Hemingway: 65].

Перепитування-констативи можуть також уживатися для заповнення комунікативної паузи.

У такому діалозі:

"Where do you think we should go?"

Pilar asked.

"Where?"

"Yes, where" [Hemingway: 178]

перепитування-констатив *where?*, що в цьому діалозі вживається для заповнення комунікативної паузи, допомагає мовцю уникнути конфліктної ситуації, яка могла б виникнути між мовцями, котрі не можуть вирішити, куди б вони могли піти. У другій репліці цього діалогу мовець уживає перепитування, щоб бути ввічливим із мовцем.

У наступному діалозі перепитування-констатив *home?* також уживається для заповнення комунікативної паузи, яка б могла виникнути в процесі розмови. Тут ідеться про те, що Мурей не хотів розповідати Ейлін про свої плани й тому вжив перепитування, щоб добре подумати, що сказати їй, аби це не було образливим для неї:

Eileen: You're going home?

Murray: *Home?* No. But I'm going to see my sisters just to say hello. I've got to, I suppose.

Eileen: I'm sure... [O'Neil: 92]

Willy: What – what's the secret?

Bernard: *What secret?*

Willy: How – how did you? Why didn't he ever catch on [Miller: 31]?

У другій репліці діалогу Бернард, щоб бути ввічливим у відповідь на некоректне запитання Вілі, вживає перепит-констатив *what secret?*, щоб нагадати співбесіднику, що секрети кожної людини – це особиста цінність, яку не варто розголошувати. Розглянемо ще один діалог:

Babe: Oh, Well; those birthday wishes don't count, unless you have a cake.

Lenny: *They don't?*

Babe: No, a lot of times they don't even count when you do have a cake. If just depends.

Lenny: *Depends on what?*

Babe: Oh how dup you wish is I suppose.

Цей діалог містить два перепитування-констативи. Перше перепитування-констатив *they don't?* уживається для заповнення комунікативної паузи, інше перепитування-констатив *depends on what?* – для уточнення інформації. Але ці два перепитування надають прагматичному мовленню ввічливого характеру. Щоб продовжити розмову й бути ввічливим щодо свого мовця, Ленні вживає перепитування *they don't?*, а щоб уточнити інформацію й також бути ввічливим у відповідь своєму співрозмовнику, вживає перепитування *depends on what?*

Отже, перепитування, які вживаються в прагматичному мовленні, є ефективним прагматично-лінгвістичним засобом вираження ввічливості. Особливо це стосується перепитувань-заповнювачів комунікативних пауз і перепитувань-уточнювачів. Якщо один із мовців у прагматичному мовленні ставить некоректне запитання, його співрозмовник, щоб не відповідати в грубій формі або не відповідати зовсім (у цьому

випадку буде перервано контакт між співбесідниками), може вжити перепитування, що дає можливість продовжити розмову і зберегти дружню атмосферу в процесі спілкування.

"What for?" said Tom. "I don't want your money. I've got a great deal more money than you, because I'm a boy. I always have half – sovereigns and sovereigns for my Christmas boxes, because I shall be a man, and you only have five-shilling pieces, because you're only a girl".

"Well, but, Tom – it mother would let me give you two half – crowns, and, a sixpence out of my purse to put into your pocket and spend you know and buy some more rabbits with it?"

"More rabbits? I don't want any more?"

"Oh, but, Tom, they're all dead [Eliot: 54]?"

Цей діалог показує, що перепитування *more rabbits?* ужито для заповнення комунікативної паузи. А такий діалог:

Walter: I guess maybe I better go on and do what I started...

I guess, I just didn't really realize – You want some hot milk?

Walter: *Hot milk?*

Ruth: Yes – hot milk.

Walter: *Why hot milk?*

Ruth: 'Cause after all that liguor you come something hot in your stomach.

Walter: I don't want no milk [Hansberry: 158–159]

показує, що перепитування *why not milk?* ужито для уточнення інформації. А такий діалог:

"Comrades", he said.

"What comrades?"

"Comrades of Pablo", the old man told him" [Hemingway: 76]

також містить перепитування-уточнювач інформації.

Як бачимо, перепитування – ефективний прагматично-лінгвістичний засіб вираження внутрішніх почуттів мовця, що вживається з інтенцією вираження ввічливості. Якщо мовцю не подобається запитання співбесідника, замість того, щоб відповідати на це запитання, вживається перепитування, що дає змогу тим самим не перервати розмову, а продовжити, якщо цього бажають мовці.

Проаналізувавши прагматичне мовлення із застосування перепитувань, де мовцями є дорослі, діти, підлітки та ін., ми можемо зробити висновок, що домінуючим фактором, який визначає прагматично-лінгвістичне наповнення прагматичного мовлення мовців, є рівень їх умінь застосування перепитування як прагматично-лінгвістичного засобу в прагматичному мовленні.

У такому діалозі розмова відбувається між дорослим і дитиною:

"You're thick with him sometimes", said old Macy, turning on me. "Hasn't he told you all about it?" "Me?" I said. "No".

"Mind you, the whole thing's not to be wondered at", said the old man. "Front and back doors never licked, and money kept in the house. That's a terrible temptation to anyone with a weakness that way. A temptation that shouldn't have been put" [Pearce: 14].

Дитина вживає перепитування з тією метою, щоб показати здивування з приводу запитання старого сусіда.

Розмова може відбуватися між ровесниками-підлітками, що ми можемо побачити в такому діалозі:

"You know Belinda Thomas skates?"

"Does she? Where? I've never seen her".

"Over at Wolverhampton – Josey Law told me – you should change rinks" [Walker: 91].

Учасниками діалогу можуть бути мати і син:

Tom: He's coming tomorrow.

Amanda: Tomorrow?

Tom: Yes. Tomorrow.

Amanda: But, Tom!

Tom: Yes, Mother [Williams: 46]?

У діалозі, що відбувається між матір'ю і сином, мати вживає перепитування, щоб уточнити інформацію.

Також учасниками діалогу можуть бути мати і дочка:

Her mother braked as they reached the end of the drive, then pulled carefully out onto the road and turned south over the old stone bridge. "I suppose", she said eventually, "the University will always need a Warden of some kind to look after the place; even if the lottery bid doesn't come off?"

"Might it not come off?"

"There are a lot of problems. There's quite a lot of opposition to the project because of the cost for one thing. But the Plas is a listed building, so it can't just be allowed to fall down" [Oldham: 157].

Мати здивована з приводу сказаного її дочкою й тому вживає перепитування *Might it not come off?*

Діалог може відбуватися між дівчиною і юнаком:

"Look", I said, "I've only just arrived at Agios Georgios today, and I haven't –"

"Agios Georgios? You've walked up from there?"

"From the bridge, yes"

"Is there a path all the way? Does it come straight here? To the hut?" This was Lambus and his voice was sharp [Stewart: 10].

Діалог відбувається між Лембісом і дівчиною. Він уживає перепитування *Agios Georgios?*, тому що хоче знайти необхідний шлях, щоб дійти до населеного пункту, і це допомагає йому врятувати Марка, у якого поранена рука. А разом із тим він уживає перепитування, щоб запропонувати дівчині повернутися в село, тому що в горах їй може загрожувати небезпека.

Прагматичне мовлення може відбуватися між дорослими:

"They're bad, sir", said the young man. But he didn't look worried; he looked pleased, proud of himself.

"That sewage works is putting a lot of nasty things into the river, you know. I think the newspapers will be very interested".

"The newspapers?" John asked. The young man smiled.

"Yes, Mr. Duncan, of course. Our company cares about the environment, doesn't it? That's why we're doing this. We want to help those poor seals, if we can" [Vicary: 35].

Тут діалог відбувається між дорослими людьми однієї статі. Джон, який є старшим за віком, уживає в репліці перепит *the newspapers?*, тому що його зацікавила інформація молодого чоловіка, яку опубліковано в газеті. Як бачимо, він турбується про тюленів, а водночас він радіє з приводу того, що їхня компанія, яка слідує за довіллям, може допомогти цим тваринам [T. Vicary: 35].

Перепитування можуть уживатися братом і сестрою:

"Ah!" Said Joe. "Another convict's escaped. One got away last night. They always fire the gun when one escapes".

"Who fires the gun?" I asked. Joe shook his head to warn me.

"Too many questions", frowned my sister. "If you must know it's the men in the prison-ships who fire the gun" [Dickens 1996: 3].

Діалог відбувається між братом, сестрою, старшою від нього на 20 років, і її чоловіком. Хлопчик уживає у своєму мовленні перепитування, яке висловлено спеціальним запитанням із гнучкими параметрами, щоб дізнатися, хто вистрілює із рушниці й чому. Як бачимо, це не сподобалося його сестрі, адже вона

не зацікавлена в тому, щоб її менший брат знав таємницю їхньої сім'ї. Можна додати, що перепитування слугує засобом отримання відповідної інформації й разом із тим є формою ввічливості.

Прагматичне мовлення в діалогічній формі може відбуватися між адвокатом і зацікавленою особою чоловічої статі:

"Please, Mr. Jagers", "he begged", my brother is accused of stealing silver. Only you can save him! I'm ready to pay anything!

"Your brother?" repeated the lawyer. "And the trial is tomorrow? Wen, I'm sorry for you, and him. I'm on the other side".

"No, Mr. Jagers!" cried the man desperately, tears in his eyes,

"Don't say you're against him! I'll pay anything!" [Dickens 1996: 40].

Тут передано розмову, що відбувається між адвокатом і містером Джегерсом, який хоче врятувати свого брата, але адвокат відмовляє йому й тому вживає перепит-заперечення.

Діалог може відбуватися між старим чоловіком і поліцейським:

In the anxious silence, old Jim suddenly said, "Ah! so that both policeman jumped. He had opened his eyes, and now he said: "You could tow me home".

"Tow you home?" repeated the policemen.

"Fasten my bath-chair to the back of your car with a tow-rope", said old Jim. "Pull me home on a tow-rope".

Розмова відбувається між старим чоловіком, якого звали Джім, і поліцейськими. Поліцейські вживають перепитування з метою заповнити комунікативну паузу й разом із тим щоб вирішити долю Джіма. Причиною вживання перепитування є також здивування.

Висновки. Уживання перепитувань у прагматичному мовленні відіграє важливу роль і дає можливість спілкуватися мовцям із їх застосуванням, що робить мовлення цікавішим і дипломатичнішим. У прагматичному мовленні можуть уживатися різні види перепитувань різними мовцями незалежно від їхнього віку і статусу. Надалі дослідження різних типів перепитувань і їх прагматичних і лінгвістичних особливостей залишається актуальним.

Література:

1. Бекетова О.В. Структурно-семантичні та функціональні особливості фігур повтору в аргументованих текстах (на матеріалі німецької мови): дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / Київ. держ. лінгв. ун-т. Київ, 1998. 164 с.
2. Гак В.Г. Повторная номинация на уровне предложения. *Синтаксис текста*. Москва: Наука, 1979. С. 94–102.
3. Гедз С.Ф. Комунікативно-прагматичні особливості висловлювань з інтерогативним значенням у сучасній англійській мові: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04. Київ, 1998. 159 с.
4. Грайс Г.П. Логика и речевое общение. *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. 16. Москва: Прогресс, 1985. С. 217–237.
5. Павленко Л.І. Прагматичний потенціал псевдо-інформативного перепитування в англійському розмовному мовленні. Київ: КМА, 2009. С. 59–61.

Артеменко А. И. Значимость переспросов в прагматической речи

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению значительности переспросов в прагматической речи. Переспросы употребляются с целью передачи внутренних эмоций и чувств говорящих, что помогает им глубже общаться. Они могут характеризоваться по-разному соответственно прагматическому аспекту.

Ключевые слова: переспросы, прагматическая речь, прагматический аспект, лингвистическое средство, прагматическое средство.

Artemenko A. Meaningfulness of echo-questions in the pragmatic speech

Summary. The article has been devoted to meaningfulness of echo-questions in the pragmatic speech. Echo-questions are used with the purpose of transforming of inner emotions and feelings of speakers which help them to communicate more deeply. They can be characterized differently according to the pragmatic aspect.

Key words: echo-questions, pragmatic speech, pragmatic aspect, linguistic means, pragmatic means.